

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મેસર્સ કાંતિ એન્ટરપ્રાઇઝિસ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય

સપ્ટેમ્બર ૧૦, ૨૦૦૨

[સૈયદ શાહ મોહમ્મદ કાદરી અને રુમા પાલ, જેજે.]

કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૭-કલમ ૫(૧એ)-માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર કર લાદવો-કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝો (પરંતુક) માં પાછળથી પશ્ચાદવર્તી અસરથી ઉમેરવામાં આવેલી સમજૂતી (એક્સપ્લેનેશન)-વેપારીઓ દ્વારા સમજૂતીની પશ્ચાદવર્તી અસરને પડકારવી કારણ કે તેઓ ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખી શક્યા ન હતા-હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ અને ડિવિઝન બેંચ દ્વારા પડકાર ફગાવી દેવો-પશ્ચાદવર્તી અમલની માન્યતા-અપીલ પર, ઠરાવવામાં આવ્યું કે પ્રથમ પ્રોવાઈઝોની સમજૂતીને પશ્ચાદવર્તી અસરથી કરનો નવો બોજ લાદવા તરીકે

ગણી શકાય નહીં, તે માત્ર સ્પષ્ટીકરણ છે-વધુમાં, પશ્ચાદવર્તી અસર જે ખરેખર વેપારીને અસર કરે છે તે માત્ર ૬ મહિનાની છે, આથી જો તેઓ તે સમયગાળા દરમિયાન ગ્રાહક પર કરનો બોજ નાખી શક્યા ન હોય તો પણ, પશ્ચાદવર્તી અસર ગેરવાજબી કે મનસ્વી હોઈ શકે નહીં.

સેલ્સ ટેક્સ કમિશનર દ્વારા જૂન ૧૯, ૧૯૮૮ ના રોજ જારી કરાયેલા એક પરિપત્ર (સર્ક્યુલર) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ટર્નઓવરનો ભાગ બનતો કરનો ઘટક કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૫(૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝો હેઠળ કપાત માટે પાત્ર રહેશે નહીં. પરિપત્રની માન્યતાને પડકારવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે પરિપત્ર રદ કરતાં ઠરાવ્યું કે અધિનિયમની કલમ ૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોના હેતુ માટે, ચૂકવવામાં આવેલો સેલ્સ ટેક્સ પણ ટર્નઓવરનો ભાગ બનશે. ત્યારબાદ, ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ અધિનિયમની કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોમાં સમજૂતી ઉમેરવામાં આવી હતી. તેને ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પશ્ચાદવર્તી અસર આપવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાઓએ પશ્ચાદવર્તી અમલને પડકારતી રિટ અરજીઓ દાખલ કરી હતી કારણ કે તેઓ ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખી શક્યા ન હતા. હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ અને ડિવિઝન બેંચ બંનેએ અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી. આથી આ વર્તમાન અપીલો થઈ છે.

અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે આ પશ્ચાદવર્તી અમલને ગેરવાજબી અને મનસ્વી જાહેર કરવામાં આવે કારણ કે તેઓ ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખી શક્યા ન હતા અને પશ્ચાદવર્તી અસરના કારણે તેમના પર લાદવામાં આવેલા કરના બોજમાંથી તેમને મુક્ત કરવામાં આવે.

પ્રતિવાદીઓએ દલીલ કરી હતી કે માત્ર સમજૂતીને પશ્ચાદવર્તી અસર આપવામાં આવી હોવાના કારણે, તેને ગેરકાનૂની અને બંધારણ વિરોધી તો બિલકુલ ઠરાવી શકાય નહીં, અને જ્યારે પશ્ચાદવર્તી અસરથી કરનો બોજ લાદીને પ્રથમ વખત કોઈ જવાબદારી ઊભી કરવામાં આવે ત્યારે પણ કાયદામાં ખામી કાઢી શકાય નહીં અને વિધાનમંડળે હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને માત્ર પ્રવર્તમાન જવાબદારીનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે.

અપીલો ફગાવી દેતાં, કોર્ટે

ઠરાવ્યું: ૧. કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧-એ) નો પ્રથમ પ્રોવાઈઝો પ્રથમ વેચાણના તબક્કા અને અંતિમ વેચાણના તબક્કા સિવાયના કોઈપણ વેચાણના તબક્કા સાથે, એટલે કે મધ્યસ્થી વેચાણના તબક્કાઓ સાથે સંબંધિત છે. આવા વેચાણના હેતુઓ માટે તે કરપાત્ર ટર્નઓવર નક્કી કરવાની પદ્ધતિ નક્કી કરે છે જે આવા માલના

ટર્નઓવરને બાદ કરીને મેળવવાનું હોય છે જેના પર તરત જ અગાઉના વેચાણના તબક્કે આ પેટા-કલમ હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો હોય. આનો અર્થ એ થાય કે તેમાં રહેલું "ટર્નઓવર" જે કપાત માટે પાત્ર છે તે કરના ઘટક સાથે સંકળાયેલી માલની કિંમત નથી પરંતુ તેને બાદ કરીને છે. જે રીતે પ્રથમ વેચાણના તબક્કે, તે માલની કિંમત છે જેના પર કર લાદવામાં આવશે અને તે વેચનારનું ટર્નઓવર બનશે; વેચાણના આગામી તબક્કે (મધ્યસ્થી તબક્કો) આવા ટર્નઓવરમાં બે તત્વો હશે, જેમાં પ્રથમ ખરીદનાર માટે માલની કિંમત છે અને બીજું તે કર છે જે તે ચૂકવશે. પરંતુ તરત જ અગાઉના વેચાણના તબક્કે આવા માલનું ટર્નઓવર જેના પર પેટા-કલમ (૧એ) હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો છે તેનો અર્થ માત્ર માલની કિંમત જ થઈ શકે કારણ કે તે રકમ પર જ કર લાદવામાં આવ્યો છે. કમિશનરે તેમના પરિપત્રમાં આ જ જણાવ્યું હતું. જો કે, હાઈકોર્ટે તેને સાચું સ્વીકાર્યું ન હતું. આ જ કારણે પ્રોવાઈઝોમાં ઉલ્લેખિત "કુલ ટર્નઓવર" ની ગણતરી કરવામાં વિધાનમંડળનો સાચો ઈરાદો પ્રગટ કરવા માટે સમજૂતી ઉમેરવામાં આવી હતી. તે માત્ર પ્રોવાઈઝોના અર્થની ઘોષણા કરે છે અને તેને અપીલકર્તાઓ પર પશ્ચાદવર્તી અસરથી કરનો નવો બોજ લાદવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. (૨૧૪-બી-એચ)

૨. સેલ્સ ટેક્સ એ એક પરોક્ષ કર છે, કર ચૂકવવાનો બોજ વેપારી પર હોય છે. કર્પોરેટ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ નોંધાયેલા વેપારીને ગ્રાહક પર કરનો

બોજ નાખવાની મંજૂરી આપે છે અને તે સાથે એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે કરના બહાનના હેઠળ અંતિમ ગ્રાહક પાસેથી અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર કરની વાસ્તવિક રકમ કરતાં વધુ રકમ વસૂલવી જોઈએ નહીં, જો કે કોઈ બિન-નોંધાયેલ વેપારી ગ્રાહક પર કરનો બોજ નાખી શકતો નથી. પ્રસ્તુત કેસમાં, જો એ વાત સાચી હોય તો પણ કે હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉક્ત પ્રોવાઈઝોના ખોટા અર્થઘટનને કારણે અપીલકર્તાઓ તે કર વસૂલ કરી શક્યા ન હતા જેના માટે તેમને હવે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવ્યા છે, તેમ છતાં કોર્ટ અપીલકર્તાઓને કાયદેસર રીતે ચૂકવવાપાત્ર કરના બોજમાંથી મુક્ત કરી શકે નહીં. (૨૧૫-બી, સી, એફ, જી)

૩. આ એક સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે વિધાનમંડળ પશ્ચાદવર્તી અસરથી કર લાદી શકે છે, જો કે તે મનસ્વી અને ગેરવાજબી હોઈ શકે નહીં. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ એવું લાગે છે કે ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પશ્ચાદવર્તી અસરથી ઉમેરવામાં આવેલી સમજૂતી અપીલકર્તાઓ પર આશરે આઠ વર્ષ સુધીનો કર ચૂકવવાનો બોજ નાખે છે. પરંતુ વધુ બારીકાઈથી તપાસ કરતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૫ (હાઈકોર્ટના ચુકાદાની તારીખ) સુધી તેઓ કર વસૂલ કરી શક્યા હોત અને વાસ્તવમાં વસૂલ કર્યો જ હતો. સમજૂતી ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ઉમેરવામાં આવી હતી, તેથી વાસ્તવમાં, જે પશ્ચાદવર્તી અસર તેમને ખરેખર અસર કરે છે તે માત્ર આશરે છ મહિનાની છે. જો તેઓએ તે સમયગાળા દરમિયાન ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખ્યો ન હોય તો પણ, તેની

અસર એટલી ગેરવાજબી, મનસ્વી અને કઠોર કહી શકાય નહીં કે જે સમજૂતીને અમાન્ય ઠરાવે. આવી અવારનવાર આવતી અડચણો એ વ્યવસાયની અસામાન્ય ઘટનાઓ નથી. ગમે તે સંજોગોમાં, ન તો સિદ્ધાંત પર અને ન તો સત્તાધિકારના આધારે અપીલકર્તાઓને આવી રાહત આપી શકાય. જો કે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે અપીલકર્તાઓને ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ થી ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના સમયગાળા દરમિયાન લાદવામાં આવેલા/લાદવાપાત્ર સેલ્સ ટેક્સની ચૂકવણી ૧ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૨ થી શરૂ કરીને છ સરખા હપ્તાઓમાં કરવાની મંજૂરી આપીએ છીએ. જો અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈ પણ હપ્તો નિયત તારીખના બે અઠવાડિયાની અંદર ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો સંબંધિત સત્તાધિકારી માટે કાયદા અનુસાર બાકી કરની રકમ એકસામટી વસૂલ કરવાનું ખુલ્લું રહેશે. (૨૧૫-જી, એચ; ૨૧૬-એ-ડી)

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં. ૭૪૫૦-૭૪૫૧/૧૯૯૯.

ડબલ્યુ.એ. ૨૦૦૦-૨૦૦૨/૯૭ અને ડબલ્યુ.પી. ૨૫૭૩૭/૯૭, ડબલ્યુ.પી. ૨૫૭૪૩/૯૭, ડબલ્યુ.પી. ૨૫૭૬૦/૯૭, ડબલ્યુ.પી. ૨૫૭૬૨/૯૭, ડબલ્યુ.પી. ૨૬૬૭૮/૯૭, ડબલ્યુ.પી. ૩૩૧૦૧/૯૭,

ડબલ્યુ.પી. ૩૩૧૦૪/૯૭ અને ડબલ્યુ.પી. ૨૩૧૧૪/૯૮ માં કર્ણાટક હાઈકોર્ટના ર.૯.૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

સાથે

સી.એ. નં. ૭૫૫૨-૫૭/૧૯૯૯, સી.એ. નં. ૬૪૦-૬૪૩/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૯૪૩-૯૪૪/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૧૧૧૬/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૧૦૩૪/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૨૫૪૭-૨૫૪૮/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૨૧૫૮-૨૧૬૫/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૨૧૬૬/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૨૩૭૪-૨૩૮૨/૨૦૦૦, સી.એ. નં. ૩૦૧૩-૩૦૨૦/૨૦૦૦ અને સી.એ. નં. ૫૬૮૪/૨૦૦૦.

એ.કે. ગાંગુલી, જોસેફ વેલ્લાપક્ષી અને ટી.એલ.વી. અચ્ચર, એસ. રવિન્દ્ર ભટ્ટ, મધુ સુદન નાયક, નવીન આર. નાથ, કુમારી લલિત મોહિની ભટ્ટ, કુમારી હેતુ અરોરા, એન.ડી.બી. રાજુ, કુમારી ભારતી રાજુ, જી. પ્રભાકર, રાજેશ મહાલે, આર.સી. કોહલી, આર.વી. પ્રસાદ, પ્રવીણ કુમાર, એન. ગણપતિ, સંજય આર. હેગડે, પવન કુમાર અને સત્ય મિત્ર, હાજર થનાર પક્ષકારો વતી.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિશ્રી સૈયદ શાહ મોહમ્મદ કાદરી દ્વારા આપવામાં આવ્યો:

આ અપીલો બેંગલોર ખાતેની કર્ણાટક હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા રિટ અપીલો અને રિટ અરજીઓના એક જૂથમાં ૨ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯ ના રોજ આપવામાં આવેલા સંયુક્ત ચુકાદા અને આદેશ પરથી તથા વિવિધ રિટ અરજીઓમાં તેનું પાલન કરીને પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદાઓ અને આદેશો પરથી થઈ છે.

બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીઓમાં, અપીલકર્તાઓએ કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ (ટૂંકમાં, અધિનિયમ) ની કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોની સમજૂતીના પશ્ચાદવર્તી અમલની માન્યતાને પડકારી હતી, જે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમ નં. ૧ દ્વારા ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પશ્ચાદવર્તી અસરથી ઉમેરવામાં આવી હતી. આ પેટા-કલમને ૨૦૦૦ ના અધિનિયમ નં. ૫ દ્વારા ૧ એપ્રિલ, ૨૦૦૦ થી ગાળી નાખવામાં આવી હતી. કાયદાના પુસ્તકમાં તે જે ટૂંકા સમયગાળા માટે રહી, તે દરમિયાન તેણે વર્તમાન અપીલો સહિત મુકદ્દમાઓની એક શ્રેણીને જન્મ આપ્યો. વિવાદિત સમજૂતીના પશ્ચાદવર્તી અમલ સામેનો પડકાર હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ તેમજ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ અસફળ રહ્યો હતો. આથી આ અપીલો થઈ છે.

અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોસેફ

વેલ્લાપલ્લીએ દલીલ કરી હતી કે ઉક્ત સમજૂતીના પશ્ચાદવર્તી અમલના કારણે, અપીલકર્તાઓને ભારે આર્થિક નુકસાન અને મોટી મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો કારણ કે તેઓ વિતેલા વર્ષો માટે ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખી શક્યા ન હતા, તેથી, પશ્ચાદવર્તી અસરને ગેરવાજબી અને મનસ્વી જાહેર કરવામાં આવે.

વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એ.કે. ગાંગુલીએ, શ્રી વેલ્લાપલ્લીની દલીલને અપનાવતા એવી વિનંતી કરી હતી કે આ કોર્ટ અપીલકર્તાઓને સમજૂતીની પશ્ચાદવર્તી અસરના કારણે તેમના પર લાદવામાં આવેલા કરના બોજમાંથી મુક્ત કરી શકે કારણ કે અધિનિયમની કલમો ૧૮, ૧૮એ અને ૨૯ ના આધારે અપીલકર્તાઓ ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ અને ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ની વચ્ચે ગ્રાહકો પાસેથી કર વસૂલ કરી શક્યા ન હોત, સિવાય કે દંડ અને ફોજદારી કાર્યવાહી સહન કરીને.

રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ટી.એલ.વી. અચ્યરે દલીલ કરી હતી કે ૧૯ જૂન, ૧૯૮૮ ના રોજ કમિશનર દ્વારા જારી કરાયેલા સ્પષ્ટીકરણ પરિપત્રને કાર્પાટક હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ ના રોજ રદ કરવામાં આવ્યા પછી, વિધાનમંડળે હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લઈને પ્રથમ પ્રોવાઈઝોનું સ્પષ્ટીકરણ કરતી ઉક્ત સમજૂતી પ

માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ઉમેરી હતી, માત્ર સમજૂતીને પશ્ચાદવર્તી અસર આપવામાં આવી હોવાના કારણે, વિદ્વાન વકીલ રજૂઆત કરે છે તેમ, તેને ગેરકાનૂની અને બંધારણ વિરોધી તો બિલકુલ ઠરાવી શકાય નહીં. જ્યારે પશ્ચાદવર્તી અસરથી કરનો બોજ લાદીને પ્રથમ વખત કોઈ જવાબદારી ઊભી કરવામાં આવે ત્યારે પણ કાયદામાં ખામી કાઢી શકાય નહીં; પ્રસ્તુત કેસમાં વિધાનમંડળે હાઈકોર્ટની ઘોષણાને ધ્યાનમાં રાખીને માત્ર પ્રવર્તમાન જવાબદારીનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. તેથી, વિવાદિત કાયદા પર પ્રહાર કરવાનું કોઈ માન્ય કારણ નથી.

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલોની દલીલોની પ્રશંસા કરવા માટે, જે પૃષ્ઠભૂમિમાં પેટા-કલમ (૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોની સમજૂતી ઉમેરવામાં આવી હતી તેનો સંદર્ભ લેવો ઉપયોગી થશે. ૧૯૮૮ ના અધિનિયમ નં. ૧૫ દ્વારા કલમ ૫ માં ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પેટા-કલમ (૧-એ) ઉમેરવામાં આવી હતી જે નીચે મુજબ હતી:

"૫. માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર કર લાદવો—

XXX XXX XXX

(૧)

(૧-એ) પેટા-કલમ (૧) માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, દરેક વેપારીએ માનવ વપરાશ માટેના તમામ પ્રકારના આલ્કોહોલિક લિકર

(તાડી, અરેક, ફેની, બીયર અને વાઈન સિવાય) ને સંબંધિત દરેક વેચાણના તબક્કે (રાજ્યમાં અંતિમ વેચાણ સિવાય) તેના વેચાણના કરપાત્ર ટર્નઓવર પર દરેક વર્ષ માટે આવા ટર્નઓવરના પચાસ ટકાના દરે કર ચૂકવવાનો રહેશે:

પરંતુ શરત એ છે કે પ્રથમ વેચાણના તબક્કા અને અંતિમ વેચાણના તબક્કા સિવાયના કોઈપણ વેચાણના તબક્કે, કરપાત્ર ટર્નઓવર આવા માલના ટર્નઓવરને બાદ કરીને મેળવવાનું રહેશે જેના પર તરત જ અગાઉના વેચાણના તબક્કે આ પેટા-કલમ હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો હોય."

ઉપરોક્ત પ્રોવાઈઝોમાં ઉદ્દેખિત કરપાત્ર ટર્નઓવરની ગણતરીના સંબંધમાં, વાણિજ્યિક કર કમિશનરે (ટૂંકમાં, કમિશનર) ૧૯ જૂન, ૧૯૮૮ ના રોજ એક પરિપત્ર જારી કર્યો હતો જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ટર્નઓવરનો ભાગ બનતો કરનો ઘટક અધિનિયમની કલમ ૫(૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝો હેઠળ કપાત માટે પાત્ર રહેશે નહીં. તે પરિપત્રની માન્યતાને (અન્ય કેટલાક જાહેરનામાની સાથે જેની સાથે આપણને અહીં કોઈ સંબંધ નથી) હાઈકોર્ટમાં મુકદ્દમાના પ્રથમ રાઉન્ડમાં પડકારવામાં આવી હતી. ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ ના આદેશ દ્વારા, હાઈકોર્ટના વિજ્ઞાન સિંગલ જજે પરિપત્ર રદ કરતાં ઠરાવ્યું કે અધિનિયમની કલમ ૫(૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોના હેતુ માટે,

ચૂકવવામાં આવેલો સેલ્સ ટેક્સ પણ તેમાં કલ્પિત ટર્નઓવરનો ભાગ બનશે, કર્ણાટક રાજ્યના વિધાનમંડળના સાચા ઇરાદાને સ્પષ્ટ કરવા માટે, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમ નં. ૧ દ્વારા ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ અધિનિયમની કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧-એ) ના પ્રથમ પ્રોવાઈઝોમાં નીચે મુજબની સમજૂતી ઉમેરવામાં આવી હતી, જેને અહીં પુનઃ પ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે:

"સમજૂતી: આ પ્રોવાઈઝોના હેતુ માટે "આવા માલનું ટર્નઓવર જેના પર કર લાદવામાં આવ્યો છે" નો અર્થ કરપાત્ર થાય છે અને તેમાં કરનો સમાવેશ થશે નહીં."

તેને ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પશ્ચાદ્યર્થી અસર આપવામાં આવી હતી કારણ કે તે તારીખે અધિનિયમની કલમ ૫ માં પેટા-કલમ (૧-એ) ઉમેરવામાં આવી હતી. ઉક્ત પ્રોવાઈઝોની બારીકાઈથી તપાસ દર્શાવશે કે તે પ્રથમ વેચાણના તબક્કા અને અંતિમ વેચાણના તબક્કા સિવાયના કોઈપણ વેચાણના તબક્કા સાથે સંબંધ ધરાવે છે; બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તે મધ્યસ્થી વેચાણના તબક્કાઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. આવા વેચાણના હેતુઓ માટે પ્રોવાઈઝો કરપાત્ર ટર્નઓવર નક્કી કરવાની પદ્ધતિ સ્થાપિત કરે છે જે આવા માલના ટર્નઓવરને બાદ કરીને મેળવવાનું હોય છે જેના પર તરત જ અગાઉના વેચાણના તબક્કે આ પેટા-કલમ હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો હોય. અધિનિયમની કલમ

૨(૧) ના અનુક્રમે કલોઝ (યુ-૧) અને (વી) માં કરપાત્ર ટર્નઓવર અને ટર્નઓવરની વ્યાખ્યાઓની તપાસ કર્યા પછી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે ત્રાંસા અક્ષરોમાં લખેલા શબ્દોનો અર્થ એ થાય છે કે તેમાં રહેલું "ટર્નઓવર" જે કપાત માટે પાત્ર છે તે કરના ઘટક સાથે સંકળાયેલી માલની કિંમત નથી પરંતુ તેને બાદ કરીને છે. ચોક્કસ રીતે કહીએ તો, તેનો અર્થ થાય છે, "કરના ઘટક વિનાનું ટર્નઓવર". જે રીતે પ્રથમ વેચાણના તબક્કે, તે માલની કિંમત છે જેના પર કર લાદવામાં આવશે અને તે વેચનારનું ટર્નઓવર બનશે, આગામી તબક્કે (મધ્યસ્થી તબક્કો) વેચાણના આવા ટર્નઓવરમાં, એ સ્પષ્ટ છે કે, બે તત્વો હશે, જેમાં પ્રથમ ખરીદનાર માટે માલની કિંમત છે અને બીજું તે કર છે જે તે ચૂકવશે. પરંતુ તરત જ અગાઉના વેચાણના તબક્કે આવા માલનું ટર્નઓવર જેના પર પેટા-કલમ (૧-એ) હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો છે તેનો અર્થ માત્ર માલની કિંમત જ થઈ શકે કારણ કે તે ઘટક પર જ કર લાદવામાં આવ્યો છે. પ્રોવાઈઝોના અર્થને સમજવામાં નીચેનું ઉદાહરણ સહાયરૂપ થઈ શકે છે. ધારો કે પ્રથમ વેચાણના તબક્કે માલની કિંમત રૂપિયા ૧૦૦ છે અને તેના પર લાદવામાં આવેલો સેલ્સ ટેક્સ રૂપિયા ૫૦ છે, તો કરના ઘટક સાથે સંકળાયેલું ટર્નઓવર રૂપિયા ૧૫૦ છે અને કર વિનાનું ટર્નઓવર રૂપિયા ૧૦૦ છે. બીજા વેચાણના તબક્કે, એટલે કે મધ્યસ્થી વેચાણ પર, તરત જ અગાઉનું વેચાણ એ પ્રથમ વેચાણ હશે અને પ્રોવાઈઝોની શરતો અનુસાર માલનું કુલ ટર્નઓવર માલના ટર્નઓવરના તે ભાગને બાદ કરીને મેળવવાનું રહેશે જેના પર કર લાદવામાં

આવ્યો છે અને તે રૂપિયા ૧૦૦ થશે કારણ કે તે રકમ પર રૂપિયા ૫૦ નો કર લાદવામાં આવ્યો હતો. કમિશનરે તેમના પરિપત્રમાં આ જ જણાવ્યું હતું, જો કે, હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા તેને સાચું સ્વીકારવામાં આવ્યું ન હતું. આ જ કારણે પ્રોવાઈઝોમાં ઉલ્લેખિત "કુલ ટર્નઓવર" ની ગણતરી કરવામાં વિધાનમંડળનો સાચો ઈરાદો પ્રગટ કરવા માટે ઉક્ત સમજૂતી ઉમેરવામાં આવી હતી. તે માત્ર પ્રોવાઈઝોના અર્થની ઘોષણા કરે છે અને તેને અપીલકર્તાઓ પર પશ્ચાદવર્તી અસરથી કરનો નવો બોજ લાદવા તરીકે ગણી શકાય નહીં.

અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની એ બીજી દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે સમજૂતી ઉમેરવાથી અપીલકર્તાઓ પર કઠોર અસર થાય છે અને મોટી મુશ્કેલી ઊભી થાય છે, તેથી તે ગેરવાજબી છે અને તેથી તેઓને રાહત મળવી જોઈએ, જ્યાં સુધી તેઓ અંતિમ ગ્રાહક પર કરનો બોજ નાખી શક્યા નથી.

એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી યોગ્ય રહેશે કે સેલ્સ ટેક્સ એ એક પરોક્ષ કર છે, કર ચૂકવવાનો બોજ વેપારી પર હોય છે. અધિનિયમ વેપારી માટે એ જરૂરી નથી બનાવતો પરંતુ તેને મંજૂરી આપે છે કે તે ગ્રાહક પર કરનો બોજ નાખે; એ સુનિશ્ચિત કરીને કે કરના બહાના હેઠળ અંતિમ ગ્રાહક પાસેથી અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર કરની વાસ્તવિક રકમ કરતાં વધુ રકમ વસૂલવી જોઈએ નહીં. આ

સ્વતંત્રતાના દુરુપયોગને રોકવા માટે વિધાનમંડળે અધિનિયમની કલમ ૧૮ દ્વારા જોગવાઈ કરવાની કાળજી રાખી છે કે જે વ્યક્તિ નોંધાયેલ વેપારી નથી પરંતુ કર ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે તે અધિનિયમ હેઠળ કર તરીકે અથવા કરના નામે કોઈ રકમ વસૂલશે નહીં અને નોંધાયેલ વેપારી પણ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ જે દર અથવા દરો પર કર ચૂકવવા માટે જવાબદાર હોય તેનાથી વધુ દર અથવા દરો પર કર તરીકે અથવા કરના નામે કોઈ રકમ વસૂલશે નહીં. ઉપરોક્ત શરતોમાં રહેલા પ્રતિબંધને કલમ ૧૮એ નો સમાવેશ કરીને અને કલમ ૧૮ ના ઉદ્દેશનમાં કોઈ પણ રકમ વસૂલવા માટે દંડની જોગવાઈ કરીને વધુ મજબૂત કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, કલમ ૨૯, જે ગુનાઓ અને દંડની ગણતરી કરે છે, તેમાં પેટા-કલમ (૨) ના કલોઝ (જી) માં, કલમ ૧૮ ની પેટા-કલમ (૩) ના ઉદ્દેશનમાં ટર્નઓવર ટેક્સ તરીકે અથવા ટર્નઓવર ટેક્સના નામે કોઈ રકમની વસૂલાતનો સમાવેશ થાય છે. આવો ગુનો સાદી કેદની સજાને પાત્ર છે જે બાર મહિના સુધી લંબાવી શકાય છે અથવા દંડ જે પાંચ હજાર રૂપિયાથી ઓછો નહીં હોય પરંતુ જે પચીસ હજાર રૂપિયા સુધી લંબાવી શકાય છે અથવા બંને સાથે અને જ્યારે ગુનો ચાલુ રહેતો હોય ત્યારે, ગુનો ચાલુ રહે તે સમયગાળા દરમિયાન રોજના બસો રૂપિયાથી વધુ નહીં તેવા દંડ સાથે. ઉપર ઉલ્લેખિત જોગવાઈઓનો સારાંશ દર્શાવે છે કે કોઈ બિન-નોંધાયેલ વેપારી ગ્રાહક પર કરનો બોજ નાખી શકતો નથી અને નોંધાયેલ વેપારી તે જેટલો કર ચૂકવવા પાત્ર હોય તેનાથી વધુ કોઈ કર વસૂલ કરી શકતો નથી.

જો એ વાત સાચી હોય તો પણ કે હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉક્ત પ્રોવાઈઝોના ખોટા અર્થઘટનને કારણે તેઓ તે કર વસૂલ કરી શક્યા ન હતા જેના માટે તેમને હવે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવ્યા છે, તેમ છતાં કોર્ટ અપીલકર્તાઓને કાયદેસર રીતે ચૂકવવાપાત્ર કરના બોજમાંથી મુક્ત કરી શકે નહીં.

આ એક સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે વિધાનમંડળ પશ્ચાદવર્તી અસરથી કર લાદી શકે છે, જો કે તે મનસ્વી અને ગેરવાજબી હોઈ શકે નહીં. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ એવું લાગે છે કે ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ૧ એપ્રિલ, ૧૯૮૮ થી પશ્ચાદવર્તી અસરથી ઉમેરવામાં આવેલી સમજૂતી અપીલકર્તાઓ પર આશરે આઠ વર્ષ સુધીનો કર ચૂકવવાનો બોજ નાખે છે. પરંતુ વધુ બારીકાઈથી તપાસ કરતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ (હાઈકોર્ટના ચુકાદાની તારીખ) સુધી તેઓ કર વસૂલ કરી શક્યા હોત અને વાસ્તવમાં વસૂલ કર્યો જ હતો. સમજૂતી ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના રોજ ઉમેરવામાં આવી હતી, તેથી વાસ્તવમાં, જે પશ્ચાદવર્તી અસર તેમને ખરેખર અસર કરે છે તે માત્ર આશરે છ મહિનાની છે. જો તેઓએ તે સમયગાળા દરમિયાન ગ્રાહકો પર કરનો બોજ નાખ્યો ન હોય તો પણ, તેની અસર એટલી ગેરવાજબી, મનસ્વી અને કઠોર કહી શકાય નહીં કે જે સમજૂતીને અમાન્ય ઠરાવે, આવી અવારનવાર આવતી અડચણો એ વ્યવસાયની અસામાન્ય ઘટનાઓ નથી. ગમે તે સંજોગોમાં, ન તો સિદ્ધાંત પર અને ન તો

સત્તાધિકારના આધારે અપીલકર્તાઓને આવી રાહત આપી શકાય.

જો કે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે અપીલકર્તાઓને ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૫ થી ૫ માર્ચ, ૧૯૯૬ ના સમયગાળા દરમિયાન લાદવામાં આવેલા/લાદવાપાત્ર સેલ્સ ટેક્સની ચૂકવણી દરેક મહિનામાં ચૂકવવાના છ સરખા હપ્તાઓમાં કરવાની મંજૂરી આપીએ છીએ, જે ૧ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૨ થી શરૂ થશે. જો અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈ પણ હપ્તો નિયત તારીખના બે અઠવાડિયાની અંદર ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો સંબંધિત સત્તાધિકારી માટે કાયદા અનુસાર બાકી કરની રકમ એકસામટી વસૂલ કરવાનું ખુલ્લું રહેશે.

ઉપરોક્ત અવલોકનોને આધીન અપીલો ખર્ચ અંગેના કોઈ આદેશ વિના ફગાવવામાં આવે છે.

અપીલો ફગાવવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.